

Ambiciozno zastavljena monografija tako uspešno zapolnjuje metodološko vrzel na področju vojaških ved ter predstavlja temeljno čtivo za slehernega obramboslovca. Kot je zapisal avtor, učbenik o metodah v vojaški teoriji in praksi, predstavlja komplementarno celoto z obstoječimi univerzitetnimi učbeniki, ki se ukvarjajo s splošno metodologijo in posameznimi metodami družboslovnih, naravoslovnih in drugih ved. Poleg tega predstavi posamezne metode na številnih primerih, ki omogočajo bralcu dodatno izobraževanje in nadgraditev obramboslovnega znanja s področja razmeroma samostojnih podskupin vojaško tehničnih, vojaškodružboslovnih in vojaško-medicinskih ved. Hkrati nam drugi del ponuja zanimiva razmišljanja v zvezi z najbolj bistvenimi spremembami v geopolitičnem smislu, kjer se razprave osredotočijo predvsem na vojaški spopad, njegovo novodobno genealogijo, s čimer se smiselno zliva z nekaterimi aktualnimi vsebinami in vprašanji, na katera sicer avtor ponuja določene odgovore, vendar hkrati vzpodbuja bralca k nadaljnjemu branju in raziskovanju.

Literatura:

Cincotta, Richard in Engelman, Robert (2003) *The Security Demographic: Population and Civil Conflict After the Cold Was*, Population Action International, Washington.

Tonja Zadnik

Michel Vovelle: Ideologije in mentalitete. Ljubljana: Studia Humanitatis, 2003

352 strani (ISBN 961-6262-51-3), 4.500 SIT

Ko si Michel Vovelle, eden izmed utemeljiteljev zgodovine mentalitet, v uvodu knjige *Ideologije in mentalitete* zastavi naslednje vprašanje: »*Utegnili bi pomisliti, da je zgodovina mentalitet naravnost požrešna disciplina, ki se je brez predsodkov pripravljena priključiti cele kose zgodovine: religiozno in literarno zgodovino, zgodovino idej pa folkloro in lep kos etnografije... Ta bulimija bi utegnila postati nevarna: kdo po požrl koga,*« nam hkrati sporoči tudi eno ključnih ugotovitev te knjižne pridobitve zelene zbirke Studia humanitatis iz leta 2003.

Med leti 1960 in 1980 pride do vzpona zanimanja za nova polja v zgodovini. O tem pričata tako kronika revije *Annales* kot upadanje števila doktorskih tez s področja ekonomske in socialne zgodovine, ki sta bili prej vodilni. Ta nova zgodovina, zgodovina mentalitet, razširja meje s področja zgodovine struktur na področja, ki opredeljujejo celega človeka: družino, šege in navade, sanje, modo, obnašanja, smrt, seksualnost itd. Posledica je pravo kolektivno gibanje, ko zgodovinarji zapuščajo kvantitativno socialno zgodovino, ki »šteje, meri in tehta« in se poslužujejo novih metod, pojmov ter virov za raziskovanje najbolj pretanjene zgodovine obnašanj. Mednje sodijo zveneča imena: Maurice Agulhon, Pierre Chaunu, Geogre DUBY in - seveda - Michel Vovelle.

V isti sapi, ko se zgodovinar sprašuje ali s premikom disciplinarnih meja s klasičnega raziskovalnega polja zgodovine, torej dejanj in dogodkov, ki jih usmerjajo zavestne in politične odločitve, morda ni izgubil svoje jasne in čiste zgodovine, se poraja tudi pomislek, če so teme res nove? Ali lahko brez zadržkov zgodovino mentalitet imenujemo nova zgodovina? Delno nam odgovori že Vovellov citat o bulimiji. Zgodovina mentalitet se je rodila na križišču mnogih ved. Tako recimo temi smrti in ljudske religije, ki ju predstavi Vovelle, nista inovativni in sta že dolgo predmet sociologije. Krivično pa bilo spregledati izvornost pristopa. Novi viri in metodološki pristopi bodisi na polju ikonografije ali ustnega izročila dajejo možnost drugačnega in obogatenega razumevanja stvari, za katere smo mislili, da jih že dolgo poznamo.

Knjiga *Ideologije in mentalitete* obsega pet poglavij. V uvodu Vovelle obravnava razlike med konceptoma v naslovu. Mentalitete, kot jih razume avtor, so ostanki ideološkega izrazja, ki je bilo v določenem zgodovinskem kontekstu trdno usidrano. V nasprotju z ideologijo, ki pokriva zgolj raven racionalne misli, vključujejo mentalitete tudi raven nezavednih motivacij. Izpeljemo lahko sklep, da je koncept mentalitete nižji in hkrati širši od koncepta ideologije. Namesto o ostankih mrtvih ideologij bi bilo današnjemu času primerneje govoriti o trdoživih strukturah, identitetah ali kolektivnih temperamentih – temah, kjer se koncepta ideologij in mentalitet najbolj očitno zavozlata in ki so hkrati osrednje teme poglobitve tematike Vovellove knjige: zgodovine mentalitet.

V prvem delu knjige z naslovom *Zgodovina mentalitet na križišču virov* avtor izpostavi izjemo kompleksnost delovnega polja zgodovine mentalitet, ki od raziskovalca zahteva, da se poslužuje različnih virov. V šestdesetih letih pride do banalizacije preštevalne tehnike in statističnega merjenja. Ali povedano slikoviteje: hipoteze o vernosti in religiozni praksi se ne preverja več na podlagi preštevanja ljudi pri izhodu iz cerkve, ampak se prične uporabljati nove raziskovalne metode. Mednje sodi literarno pričevanje, ikonografija, ex voto in predvsem kvantitativno serialno raziskovanje. Raznolikost virov, vse od pisnih, ustnih, likovnih in figuralnih, pripelje do novih spoznanj o kolektivnih predstavah anonimnih množic.

»Vsak zgodovinar mentalitet se namreč želi potopiti v zgodovino anonimnih množic,« pravi Vovelle v drugem delu knjige z naslovom *Od zgodovine kultur do zgodovine obnašanj: srečanje z nezavednim*. Čeprav je opredelitev ciljev, predmetov in metodoloških postopkov nujna kadar govorimo o novi znanstveni disciplini, pa se bralec knjige *Ideologije in mentalitete* le s težavo dokoplje do koncizne opredelitve. Kljub temu, da si Vovelle ta cilj zada, se vse prevečkrat izgubi v podrobnih zgodovinskih primerih, osebnih pripovedih in gostobesednih argumentiranjih, da bi mu lahko naredili pridevnik sistematičnega pisca. Tako le s težavo pridemo do sklepne misli, da se zgodovina mentalitet giblje na ozemlju med objektivnimi okoliščinami ljudi in med načinom, kako se na te okoliščine odzivajo.

V zadnjem delu drugega poglavja se Vovelle ustavi še pri temi smrti in opozori na probleme s katerimi se tu zgodovinarji soočajo. Največkrat naletijo na molk, ki se kaže v odsotnosti pričevanj o smrti anonimne množice revežev. Vovellov prispevek kliče k uporabi neobičajnih virov in metod, osvetli pa tudi privilegij preučevanja elit, ki je bilo v središču vse do nedavnega vzpona zgodovine mentalitet.

Avtor misel nadalje argumentira v tretjem delu - *Vprašanje o ljudskem*. Področje ljudske kulture in religije, sicer starih znank folkloristov in etnologov, je bilo v zgodovini dolgo prezrto, saj so zgodovinarji *ljudsko* enačili z »*nekulturno množico*«. Vovelle to obsodi, še več, obsodi tudi globoko zakoreninjeno dihotomijo kulture elit in ljudske kulture, ki predpostavlja, da je prva kultura dinamična, druga pa statična. Če bi se pri definiranju zadovoljili s statično definicijo, po kateri ljudska religija prihaja iz poganstva, varuje pa jo ruralni svet, bi lahko prišli do napačnega sklepa. Ljudska religija ni ostanek na smrt obsojene civilizacije niti ni zgolj ohranjenvalka dediščine, zato je po Vovellu statično definicijo ljudske religije potrebno zavreči. V njej so namreč izpuščene vse oblike asimilacije in kontaminacije, ki ljudsko religijo spreminjajo. Vovelle svojo tezo o navidezni negibnosti ljudske religije potrdi s številnimi zgodovinskimi primeri.

Tretje poglavje avtor zaključí z neobjavljenima prispevkoma iz leta 1980. V prvem besedilu lahko beremo o južnofrancoskih skupnostih, v drugem pa o vnovičnem odkrivanju praznika. Bralca utegne zmotiti odsotnost prave povezave med besedili, kar pa je verjetno logična posledica strukture knjige *Ideologije in mentalitete*. Gre namreč za zbirko trinajstih člankov, ki jih je Vovelle spisal med leti 1976-1983.

Četrti del z naslovom *Daljši čas: odpori in dolgo trajanje v kolektivnih mentalitetah* in peti del *Ali obstajajo kulturne revolucije?* bom obravnavala strnjeno, saj sta relativno kratka in govorita o isti temi: status časa v zgodovini. Vovelle izhaja iz Fernanda Braudla, ki zagovarja zgodovino dolgega trajanja, katere delovna področja lahko opišemo vsaj dvajset let kasneje. Kratki zgodov-

vinski čas, kamor sodi dogodek, prelom ali revolucija, pa Braudel ostro napade češ, da je varljiv. Vovelle, v nasprotju, trdi, da dogodek ni nepomemben in tako elegantno izpelje povezavo med temo časa in dihotomijo kulture elit in ljudske kulture, ki jo v prejšnjih poglavjih tako močno zavrača. Meni, da čas ljudskih množic ni negiben in je prav tako kot čas elit spremenljiv in ustvarjalen, zato dolgi in kratek čas v zgodovini nista dva nasprotna pola, ampak sta medsebojno prepletena. Ta uvid je podlaga za poglobljen zgodovinski pristop, ki ga ubira Vovelle: *od dogodka do dolgega trajanja po poteh regresivne zgodovine*.

Preden se bralec loti Vovellove knjige, je priporočljivo branje spremne besede Nede Pagon, ki na pregleden način predstavi temeljna dogajanja znotraj francoskega zgodovinopisja zadnjega pol stoletja, kar je podlaga za razumevanje pričujoče tematike. Širši uvid pa bralcu nudi prispevek Marka Kerševana, kjer beremo o povratni zvezi med vedami: uporaba že znanih spoznanj je antropologizirala in sociologizirala (»novo«) zgodovino, dosežki nove zgodovine pa so historizirali npr. sociologijo.

Porodi se misel o analogiji *čista rasa - čista disciplina*, obojega kot nesmiselnega in celo škodljivega. V 21. stoletju so pozivi k slovesu od ljubosumnega stražarjenja lastnega raziskovalnega področja v znanosti vse glasnejši. Pomislimo samo na prehod od Mode 1 znanosti v Mode 2 znanost, katere lastnost je transdisciplinarno znanstveno raziskovanje, ki je primarno naravnano k reševanju problemov (glej Gibbons, Nowotny, Barends v Mali, 2002: 67). Usmerjenost v aplikacijo namesto nalaganja znanja *per se* pa odvrta od malenkostnih razkosanj teritorija posameznih znanstvenih ved, kar nam med vrsticami sporoča tudi Vovelle, marksistični zgodovinar, ki so mu očitali, da se vmešava v teme, ki niso v njegovi prisotnosti.

Čeprav se avtor ves čas bori zoper dihotomijo visoke in nizke kulture v zgodovini, pa bi mu lahko očitali, da ubira daleč ne-plebejsko borilno večino. Rahlo arhaični slog pisanja, poln zapletenih, skoraj poetičnih besednih zvez, ki zahtevajo poleg pozornega branja tudi zgodovinsko razgledanost, nagovarja (zgolj) akademsko elito. In vprašanje je, če se Vovellova dognanja sploh kdaj dotaknejo malega človeka anonimne množice, ki je pravzaprav v središču zgodovine mentalitet.

Literatura:

Vovelle, M. (2004): *Ideologije in mentalitete*. Studia humanitatis, Ljubljana.

Mali, F.(2002): *Razvoj moderne znanosti: Socialni mehanizmi*. Založba FDV, Ljubljana.

Živa Vidic Licul

Edward F. Edinger: Jaz in arhetip – Individuacija in religijska funkcija psihe. Ljubljana: Študentska založba, zbirka Claritas, 2004 417 strani (ISBN 961-6446-55), 6.650 SIT

prevod Anja Zalta

Leta 1972 je v okviru fundacije za analitično psihologijo C.G. Junga izšla knjiga Edwarda F. Edingerja, z izvornim naslovom *Ego and archetype*. Na slovenskih policah se je, bolje pozno kot nikoli, znašla leta 2004, z ohranjenim pomenom izvirnika, *Jaz in arhetip*. Ker je, žal, eno redkih del Jungovih naslednikov, prevedenih v slovenščino, bo gotovo pritegnilo marsikaterega bralca.

Edward F. Edinger (1922-1998) je ameriški psihoanalitik Jungove šole in začetnik izjemnega svetovnega nazora. Po Edingerju se mora namreč Jezus Kristus "inkarnirati" v sestvo (arhetip